

DOMINIQUE EUDES

ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΙ

ὁ ἑλληνικὸς
ἐμφύλιος πόλεμος
1943-1949

2^η ΈΚΔΟΣΗ

ἑξάντας

Από το Σεπτέμβριο του 1941, ένας αντιπρόσωπος του εξόριστου στη Γαλλία δημοκρατικού αξιωματικού Πλαστήρα (1), ηγέτη του ελληνικού ριζοσπαστικού κινήματος, επιφορτίζεται να αποκαταστήσει επαφές με τις φιλελεύθερες ελληνικές προσωπικότητες για την οργάνωση της Αντίστασης και την εξασφάλιση της επιστροφής της χώρας στη δημοκρατία. Ο Κομνηνός Πυρομάγλου, ο άπεσταλμένος του Πλαστήρα, είναι άνθρωπος νέος, θαρραλέος και έξυπνος. Παλιός αξιωματικός του ελληνικού στρατού, έρχεται από το Παρίσι, όπου τελείωσε τις σπουδές του και απόκτησε μια κάποια πολιτική πείρα.

Σύμφωνα με τις οδηγίες του Πλαστήρα, πρέπει να αποφύγει κάθε επαφή με τις πολιτικές οργανώσεις και να μη συζητήσει παρά μόνο με «σίγουρους φίλους». Ίδιαίτερα προειδοποιείται να μη συμπεριλάβει στον κατάλογο των επαφών του το Ζέρβα και να διατηρήσει απέναντί του την μεγαλύτερη επιφυλακτικότητα.

Αλλά οι πρώτες επαφές του Πυρομάγλου κάθε άλλο παρά προκαλούν την προεξοφλούμενη δημοφιλία. Ο Σοφούλης, ο Καφαντάρης, ο Παπανδρέου και το σύνολο των φιλελεύθερων προσωπικοτήτων κατηγορούν τον Πλαστήρα ότι θέλει να διασπάσει τις δημοκρατικές δυνάμεις. Οι στρατιωτικοί, από την πλευρά τους, ενώ στα λόγια δείχνουν ένθουσιασμό, κρίνουν πρόωρο να περάσουν στην άμεση δράση.

Ο Πυρομάγλου δεν θα συναντήσει τελικά παρά έναν μόνο άνθρωπο που θα τον ακούσει προσεχτικά. Εκείνον που είχε εντολή να μην εμπιστεύεται: το Ναπολέοντα Ζέρβα.

Πιεζόμενος από το τηλεσίγραφο του Λονδίνου και άνωπομονώντας να παίξει έναν πολιτικό ρόλο, ο Ζέρβας ιδρύει το Σεπτέμβριο του 1942 μαζί με τον Πυρομάγλου μια νέα οργάνωση Αντι-

1. Ο Πλαστήρας υπήρξε άρχηγός πολλών δημοκρατικών επαναστάσεων, προξικλοπημάτων και συννομιστών, τό 1922 - 23 και τό 1935.

στασης: τον Ε.Δ.Ε.Σ. (Εθνικό Δημοκρατικό Έλληνικό Σύνδεσμο). Σύμφωνα με το καταστατικό του, ο Ε.Δ.Ε.Σ. παρουσιάζεται σαν δημοκρατικό κίνημα σοσιαλιστικής εμπνευσης. Ο Πυρομάγλου, που χωρίς αμφιβολία έχει συντάξει ο ίδιος το καταστατικό, θα είναι ο μόνος που θα αισθάνεται μέχρι το τέλος δεσμευμένος από το πνεύμα του αρχικού προγράμματος.

Στην αρχή οι σχέσεις Ε.Α.Μ. και Ε.Δ.Ε.Σ. δεν έχουν τίποτα το μη φιλικό. Όταν στις 23 Ιούλη 1942, ο Ζέρβας και ο Πυρομάγλου ξεκινούν από την Αθήνα για να ιδρύσουν στην Ήπειρο, ιδιαίτερα πατρίδα του Ζέρβα, τις πρώτες «έθνικές ομάδες» ανταρτών, ζητούν την υποστήριξη της Α.Ρ.Τ.Α., κομμουνιστικής αντιστασιακής οργάνωσης πριν από την ίδρυση του Ε.Λ.Α.Σ.

Από τη στιγμή όμως που ο Ζέρβας αρχίζει να οργάνει τα βουνά της Ήπειρου, αρχίζει και ο ανταγωνισμός με τους ανθρώπους του Άρη, που είναι εγκατεστημένοι στη γειτονική περιοχή.

Ο Άρης επιβάλλει βίαια το μονοπώλιο της Αντίστασης στις ένοπλες ομάδες, που έχουν σχηματιστεί αυθόρμητα και για διάφορους λόγους στη Ρούμελη. Έχει αποφασίσει μια και καλή πως οι συμμορίες αυτές των «βασίλειων των δρέων» πρέπει να ενσωματωθούν στον Ε.Λ.Α.Σ., να εκμηδενιστούν ή να διαλυθούν. Θέλει να εφαρμόσει την ίδια περίπου τακτική και στις ομάδες του Ζέρβα.

Η Πίνδος, περιοχή του Άρη, χωρίζεται από την Ήπειρο (που εννοεί να θέσει υπό τον έλεγχό του ο Ζέρβας) από τον ποταμό Άχελωο. Δύο ανταγωνιστικές οργανώσεις, που όπλιζονται από λάφυρα παρμένα από τον έχθρό, που μάχονται στην ίδια περιοχή και διενεργούν στρατολογία στα ίδια χωριά, θα καταλήξουν άργα ή γρήγορα να συγκρουστούν μεταξύ τους. Μια σιωπηρή συμφωνία αναγνωρίζει τον ποταμό Άχελωο σαν διαχωριστική γραμμή.

Έντούτοις, οι αναπόφευκτες συμπλοκές πολλαπλασιάζονται και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις δύο οργανώσεις μεγαλώνει. Ο Ζέρβας, που έχει σταλεί στο βουνό από τους Βρεταννούς και είναι σίγουρος για την υποστήριξή τους, δεν έχει καμμιά διάθεση συνδιαλλαγής με τους γείτονές του. Οι Κλέφτες και οι Άρματολοι.

Μια άνοιχτη σύγκρουση ανάμεσα στον Ε.Λ.Α.Σ. και τον Ε.Δ.Ε.Σ. δεν μπορεί παρά να εξυπηρετήσει τους επικριτές του Ε.Λ.Α.Σ. Η επιχειρηματολογία τους βασίζεται κυρίως στην κατηγορία που εκτοξεύεται εναντίον των κομμουνιστών, ότι θέλουν να μονοπωλήσουν την αντίσταση με μια προοπτική ταξικής πάλης. Στις συνθήκες αυτές, η πολιτική του Άρη ταλαντεύεται ανάμεσα στο κυνηγητό και την τιμωρία των μονάδων του Ε.Δ.Ε.Σ. που διεισδύουν στην περιοχή του, και στις προτάσεις συγχώνευσης που

ἀπευθύνει στο Ζέρβα. Διάλυση ή συγχώνευση. Οι αντικειμενικοί σκοποί που διακηρύσσουν τα καταστατικά των δύο οργανώσεων ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό.

Ξέροντας ότι πρέπει να παίρνει υπόψη του τη φιλοδοξία του Ζέρβα, ο Άρης θα φτάσει στο σημείο να του προσφέρει τη στρατιωτική διοίκηση του Ε.Λ.Α.Σ. Αλλά το μήλο της έριδας για την Αντίσταση βρίσκεται στις όχθες του Άγγελου. Και εξυπηρετεί μακροπρόθεσμα τα συμφέροντα των Άγγλων τόσο καλά, ώστε είναι μεγάλος πειρασμός για τον Μάγερς να μην το καλλιεργήσει.

Για την ώρα, η ύπηρεσία που έχει στείλει μια αποστολή στην Ελλάδα, επιφορτισμένη να δώσει τις πρώτες εντολές, είναι το S.O.E., ένα στρατιωτικό γραφείο και όχι το Φόρεϊν Όφφισ. Οι αντικειμενικοί στόχοι του S.O.E. είναι πριν απ' όλα στρατηγικοί. Τα συμφέροντα του Έπιτελείου του Καίρου επιβάλλουν για λίγο καιρό τη συνεργασία του Ε.Λ.Α.Σ. και του Ε.Δ.Ε.Σ. στο πρόγραμμα των σαμποτάζ.

Ένω ο Μάγερς, μισοκαθησυχασμένος από την πρώτη του επαφή με τους αντίρτες, ξεκινά για μια αναγνώριση της γέφυρας που πρόκειται να ανατιναχτεί, ο Γούντχαουζ αναλαμβάνει να αποκαταστήσει επαφές με το Ζέρβα και τον Άρη.

Ο Ζέρβας υποδέχεται τον Γούντχαουζ σαν μάννα στην έρημο και ρίχνεται στην άγκαλιά του αποκαλώντας τον «Ευάγγελος» (άγγελος καλών ειδήσεων). Έχει μεγάλη ανάγκη από όπλα και χρήματα και καθώς δεν είναι εξαιρετικά ευαίσθητος στο θέμα της έθνικης κυριαρχίας, δεν του είναι δύσκολο να εκλάβει την εμφάνιση του Κρίς σαν επέμβαση της θείας πρόνοιας. Ο Άρης, από τη μεριά του, συστημένος στους Άγγλους από τον Καρλίβανο, δέχεται να συμμετάσχει στην επιχείρηση.

Τη νύχτα της 17 προς 18 Νοέμβρη, ο Γούντχαουζ, επιστρέφοντας από την περιοχή του Ε.Λ.Α.Σ., ξυπνάει τον Μάγερς για να του μιλήσει. Του αναγγέλλει ότι ο Ζέρβας έρχεται αλλά και ότι πίσω του, σε απόσταση μισής μέρας, ακολουθούν εκατό αντίρτες υπό τις διαταγές του Άρη Βελουχιώτη.

Η συνάντηση του Μάγερς με το Ζέρβα πραγματοποιείται την επομένη. Ο Ναπολέων των όρεων, εγκάρδιος και διαχυτικός, θέλγει άμέσως τον Μάγερς. Είναι καλοστεκούμενος, έχει τον άερα του αξιωματικού και η ευστροφία του κάνει στον αρχηγό της οργανωτικής αποστολής την καλύτερη εντύπωση.

Ύστερα από πορεία μιας μέρας προς το χωριό Μαυρολιθάρι, ο Μάγερς συναντά τον Άρη και τους άντρες του.

Αυτή τη φορά, η υποδοχή απέχει πολύ από την εγκάρδιότητα. Ο Άρης δεν δείχνει κανένα ιδιαίτερο ένθουσιασμό και η

πρώτη επαφή ανάμεσα στη βρεταννική αποστολή και τον αρχικαπετάνιο του Ε.Λ.Α.Σ. είναι ψυχρή. Αυτές που θ' ακολουθήσουν δεν θά είναι καθόλου θερμότερες.

Ο Μάγερς, στην αναγνώριση που έκανε, διάλεξε τάν στόχο τή γέφυρα του Γοργοπόταμου. Τò σχέδιο τής μάχης καταστράφηκε ύστερα από μιά τελευταία αναγνώριση. Σύμφωνα με τς αναμνήσεις του Καπετάν Νικηφόρου, που παραδρίσκεται στη σύσκεψη, ο Άρης υπαγορεύει μόνος του τή διάταξη τής μάχης από τή μιά άκρη ως τήν άλλη, και μόνο για τά μάτια συμβουλεύεται τούς Άγγλους.

Τήν αποστολή θά εκτελέσουν 150 άντρες του Ε.Λ.Α.Σ., 60 του Ε.Δ.Ε.Σ. και ή ομάδα των Βρεταννών που τήν αποτελούν 12 αξιωματικοί σαμποτέρ. Ο στρατηγός Ζέρβας θά διευθύνει τς επιχειρήσεις.

Η τελική προσέγγιση του στόχου πραγματοποιείται τò απόγευμα τής 25ης Νοέμβρη. Η ώρα Χ καθορίζεται για τς 11 τò βράδι.

«Ένα - δυο λεπτά πριν από τς 11, γράφει ο Μάγερς (1), ο Ζέρβας, ο Άρης, ο Κρίς (Γούντχαουζ) κι' εγώ διασχίσαμε τά τελευταία μέτρα ενός ύψωματος με όμαλή κλίση, πίσω από τò οποίο προφυλάγονταν οι άντρες που αποτελούσαν τήν έφεδρεία μας, και σκύψαμε νά δούμε. Η γέφυρα διαγραφόταν κάτω μας μέσα από μιά έλαφριά όμίχλη. Φαινόταν τεράστια και άνθεκτική σε κάθε δοκιμασία. Η σιωπή ήταν βαθείά. Περιμέναμε έτσι, ξαπλωμένοι μπρούμυτα, γεμάτοι άγωνία, για δεκατέσσερα δλόκληρα λεπτά. Είχαμε άρχισει νά σκεφτόμαστε πώς κάτι πήγε άσχημα, πώς τ' άποσπάσματα καθυστέρησαν ή έχασαν μέσα στο σκοτάδι τò δρόμο, όταν άκριβώς μπροστά μας, γύρω από τή βόρεια άκρη τής γέφυρας, ξέσπασε τò πανδαιμόνιο.

Οί τουφεκιές και τά πυρά των αυτομάτων έμοιαζαν νά έρχονται άπ' όλες τς κατευθύνσεις ταυτόχρονα, με μιά τρομαχτική πυκνότητα. Μπορούσα νά διακρίνω τò έκκωφαντικό κροτάλισμα τεσσάρων ή πέντε έλαφρών πολυβόλων. Τò άπόσπασμα που είχε προσβάλλει εκείνο τò μέρος τής γέφυρας, δεν διέθετε παρά δυò τέτοια όπλα. Είχαμε προσκρούσει λοιπόν σε ιδιαίτερα ισχυρή άντίσταση. Οί σφαίρες περνούσαν σφυρίζοντας, αλλά άρχετá πάνω άπ' τά κεφάλια μας. Ύστερα από είκοσι λεπτά με τέτοιο πυκνό πυρ, ο Ζέρβας συναφρυώθηκε και με πληροφόρησε διαμέσου του Κρίς, ότι, κρίνοντας από τήν πυκνότητα των πυροβολισμών, σε λίγο θά μέναμε χωρίς πυρομαχικά.

Τή στιγμή εκείνη, φονικά πυρά ξέσπασαν και στη νότια

1. Eddie Myers, «The Greek Entanglement», London, 1945, σ. 78 κ. έ.

αρη της γέφυρας κι' ακούγαμε καθαρά τόν καπετάν Μιχάλη νά ενθαρρύνει μέ δυνατή φωνή τούς άντρες του. Μπροστά μας, ό θόρυβος τής μάχης κόπασε κάπως και, λίγα λεπτά αργότερα, ένας άναστατωμένος άντάρτης ήρθε νά μάς πει ότι τό άποσπασμα πού διενεργούσε τήν επίθεση στό θόρειο τμήμα τής γέφυρας είχε άποκρουστεί. Μιά μικρή ομάδα είχε προσπαθήσει νά άνοιξει σιωπηλά πέρασμα, κόβοντας τό άγκαθωτό συρματοπλεγμα, και είχε καταφέρει νά περάσει άνάμεσα μερικούς άντρες, αλλά ό έχθρός τούς ανακάλυψε κι έστρεψε πυκνά πυρά αυτομάτων ίσια πάνω στό άνοιγμα. Μή έχοντας πείρα σ' αυτό τό είδος επιχειρήσεων, οι άντάρτες δέν μπόρεσαν νά άντιμετωπίσουν τό πυκνό πύρ και άναδιπλώθηκαν σέ πιό όχυρές θέσεις.

»Κρίνοντας από τίς φωνές πού σκέπαζαν πότε - πότε τόν άχό των όπλων στήν άλλη άκρη τής γέφυρας, συμπεράναμε ότι στήν πλευρά έκείνη τά πράγματα πήγαιναν καλά. Η κατάσταση όμως στή δική μας πλευρά άπαιτούσε ένεργητική παρέμβαση. Άποφασίσαμε νά ρίξουμε στή μάχη τίς έφεδρείες μας, για νά εξισορροπήσουμε τήν κατάσταση. Τήν εϋθύνη αυτού του άποσπάσματος είχε ό Κομνηνός Πυρομάγλου, ύπαρχηγός του Ζέρβα. Παλιός καθηγητής των Έλληνικών στό Παρίσι, ό άντρας αυτός δέν ήταν μόνο ίκανός αλλά και θαρραλέος. Του έμπιστευθήκαμε λοιπόν τή διεύθυνση τής νέας επίθεσης. Λίγο μετά τήν αναχώρησή του, πυκνά πυρά ξέσπασαν και πάλι μπροστά μας. Άλλά, για μεγάλη μου λύπη, ακούγονταν ακόμα νά δουλεύουν πολλά αυτόματα. Ύστερα από άλλα είκοσι λεπτά μάχης, ό Ζέρβας έγινε ακόμα πιό άνυπόμονος. Μοϋ έκανε γνωστό πως ήταν πεπεισμένος ότι προδοθήκαμε, ότι οι Ίταλοί είχαν ειδοποιηθεί για τήν επίθεσή μας και ενισχύθηκαν. Δήλωσε ότι, αν στα δέκα επόμενα λεπτά δέν καταλαμβάναμε τή θόρεια άκρη τής γέφυρας, θα έδινε τό σήμα τής γενικής υποχώρησης και μοϋ ζήτησε τό πιστόλι μέ τίς πράσινες φωτοβολίδες. Κανείς δέν τό είχε: τό είχε βάλει από άπροσεξία στήν τσέπη του ό Κομνηνός. Έστειλα μπροστά τόν Κρίς για νά τό ξαναπάρει, μέ τήν εντολή νά τό φυλάξει και νά μήν επιτρέψει σέ κανένα νά τό χρησιμοποιήσει χωρίς τή δική μου ρητή διαταγή. Δέκα λεπτά αργότερα, επέστρεψε μέ τό πιστόλι, καθώς και μέ νέα από τόν Κομνηνό, πού είχε άκμαίο ήθικό και έλπικε νά καταλάβει σέ λίγη ώρα τίς θόρειες θέσεις του έχθρου.

» Μιά ώρα περίπου μετά τήν έναρξη τής μάχης, εξαιρετικά δυνατές φωνές άντήχησαν στή νότια άκρη τής γέφυρας και ακολούθησε σχεδόν άμέσως μία λευκή φωτοβολίδα. Οι θέσεις του έχθρου εκεί κάτω ήταν στα χέρια μας.

»Οι άταάλινες κολώνες πού έπρεπε νά καταστρέψει ή ομάδα των σαμποτέρ ήταν πιό κοντά σέ κείνη τήν πλευρά παρά στή δι-

κή μας. Ριψοκινδύνεψα τή διαταγή στον Τόμ Μπάρνες και τους άντρες του ν' αρχίσουν τή δουλειά. Κατέβηκα τρέχοντας μέχρι το σημείο απόπου μπορούσα νά διακρίνω τήν άλλη πλαγιά τής χαράδρας, όπου ο Τόμ και οι δικοί του περίμεναν τὸ σινιάλο μου. «Αναψα τὸ φακό μου και φώναξα μ' όλες μου τίς δυνάμεις:

— Ἐμπρός Τόμ! Ἡ νότια ἄκρη τής γέφυρας είναι στά χέρια μας. Προχώρησε. Θάρθω κοντά σου μόλις τὰ καταφέρω!

— Ο.Κ., μοῦ φώναξε ὁ Τόμ.

»Σαναγύρισα κοντά στο Ζέρβα, τὸν Ἄρη και τὸν Κρίς, ποὺ μοῦ ἦταν ἀπαραίτητος σὰ διερμηνέας.

»Μπροστά μας ἡ μάχη λυσομανούσε. Ὁ Ζέρβας ἦταν πεπεισμένος πὼς σὲ λίγο θὰ τέλειωναν τὰ πολεμοφόδιά μας. Τοῦ εἶπα πὼς ἦταν ἀδύνατο νά ἀντιμετωπίσω ὑποχώρηση τώρα, γιατί ἡ ἐμάδα καταστροφῶν εἶχε ἤδη πραγματοποιήσει ἕνα μέρος τής δουλειᾶς τής.

»Ἦστερα ἀπὸ δεκαπέντε ἀκόμα λεπτά ἀναμονῆς, μὴ μπορώντας νά μείνω ἄλλο ἀδρανῆς, εἶπα στον Κρίς ὅτι θὰ προσπαθοῦσα νά φθάσω στον Κομνηνό, ποὺ μιλοῦσε λίγα ἀγγλικά, και ὅτι τὸν ἄφηνα σὰν ἀντιπρόσωπό μου κοντά στο Ζέρβα και τὸν Ἄρη. Τοῦ ἐπανέλαβα τίς ὁδηγίες γιὰ τὸ σῆμα ὑποχώρησης, προσθέτοντας πὼς σὲ καιμιὰ περίπτωση δὲν ἔπρεπε νά δοθεῖ χωρὶς διαταγή μου. Ἐχοντας γιὰ σωματοφύλακα ἕναν ἀντάρτη ποὺ δὲν ἔξερε οὔτε λέξη ἀγγλικά, διέσχισα ἔρποντας τίς 100 γυάρδες ποὺ χώριζαν τὸ παρατηρητήριό μας ἀπὸ τὸ μέρος όπου, ἀπὸ τοὺς πυροβολισμούς, καταλάβαινα ὅτι βρίσκονταν οἱ άντρες τοῦ Κομνηνοῦ. Πλησίασα, σκαρφαλώνοντας, τὸν ἀρχηγὸ μᾶς ἀπὸ τίς ὁμάδες, ἀλλὰ δὲν μιλοῦσε ἀγγλικά. Δὲν μπόρεσα νά βρῶ τὸν Κομνηνό. Εἶπα, μὲ χειρονομίες, στον ἀρχηγὸ τής ὁμάδας νά προυθίσει τοὺς άντρες του, ἀλλὰ δὲν ἔκανε τίποτε. Τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ δὲν ἦταν πιά ἰσχυρὸ και κατάλαβα πὼς ἡ ἀντίστασή του εἶχε ἀρχίσει νά κάμπτεται. Μερικά λεπτά ἀργότερα, ὁ ὄξυς ἦχος μᾶς σφύριχτρας σκέπασε τὸ θόρυβο τής μάχης. Ἦταν τὸ σύνθημα τοῦ Τόμ Μπάρνες, ποὺ τή στιγμή ἐκείνη ἀναθε τὸ φιτίλι Μπίκφορντ, και μᾶς καλοῦσε νά προφυλαχτοῦμε. Καθὼς πέφταμε μπρούμυτα, τὰ πυρά μας σταμάτησαν και, σχεδὸν ἀμέσως, σταμάτησαν και τοῦ ἐχθροῦ. Δυὸ λεπτά ἀργότερα, μιὰ δαιμονισμένη ἐκρηξή ἀκούστηκε. Εἶδα μιὰ ἀπὸ τίς ἀτσάλινες καμάρες, 70 πόδια μῆκος, νά σηκώνεται στον ἀέρα και —ὦ τί χαρά!— νά συντρίβεται στο βάθος τοῦ φαραγγιοῦ μ' ἕναν τρομαχτικὸ θόρυβο ἀτσαλιοῦ ποὺ σπάζει και κομματιάζεται.

»Κατάφερα ἐπιτέλους νά πείσω τοὺς ἀντάρτες ποὺ βρίσκονταν γύρω μου, νά ἐπιτεθοῦν μέσα στο σκοτάδι και νά ριχτοῦν στοὺς λίγους Ἰταλοὺς ποὺ δὲν τὸ εἶχαν ἀκόμα σκάσει. Λίγα δευτερό-

λεπτά αργότερα, κάποιος πίσω μου έρριξε τή λευκή φωτοβολίδα. Δέν είχαμε ακόμα εκπληρώσει παρά τὸ μισὸ ἀπὸ τὴν ἀποστολή μας καὶ ἡ ἰταλικὴ φρουρὰ εἶχε ἤδη ὑποταχθεῖ.

»Ανοίξα δρόμο ἀνάμεσα στὰ συρματοπλέγματα καὶ τὰ φηλά χόρτα μέχρι τὸ ποτάμι, σκοπεύοντας νὰ τὸ διασχίσω γιὰ νὰ συναντήσω τὸν Τόμ Μπάρνες. Βρέθηκα ὁμως μπροστὰ σ' ἓναν ὄρμητικὸ χείμαρρο πού, μὲ τὴν πρώτη μου ἀπόπειρα νὰ τὸν περάσω, χωρὶς σχοινὶ καὶ μὲ μοναδικὸ βοηθὸ ἓναν σωματοφύλακα, βούλιαξα μέσα τοῦ ὀλόκληρος. Γύρισα πίσω ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσα κι' ἀποφάσισα νὰ σκαρφαλώσω στὴ γέφυρα. Τὰ κατάφερα καὶ προχώρησα πάνω της μέχρι τὸ σημεῖο πού εἶχε καταστραφεῖ ἀπὸ τὴν ἔκρηξη. Ἐβλεπα καθαρὰ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου τὰ δύο τόξα, μισογκρεμισμένα στὸ βάθος τοῦ φαραγγιοῦ, μετὰ τὴν ἀνατίναξη τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ ἀτσάλινα βάθρα. Σαράντα πόδια κάτω μου μούγκριζε τὸ ποτάμι καὶ σκέπαζε τὴ φωνή μου, παρόλο πού φώναζα μ' ὀλη μου τὴ δύναμη. Τελικὰ μ' ἄκουσε ὁ Ντένις Χάμσον. Μὲ πληροφορήσε ὅτι τοὺς χρειάζονταν ἀκόμη σαράντα λεπτά γιὰ νὰ γκρεμισοῦν καὶ τὸ ἄλλο βάθρο, ἓνα τόξο πού ἦταν ἀκόμη ὄρθιο, κι ὕστερα νὰ γκρεμισοῦν τὰ δύο τόξα πού ἦταν ἤδη μισογκρεμισμένα πάνω ἀπ' τὸ φαράγγι.

»Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ἀκούστηκε μιὰ ἰσχυρὴ ἔκρηξη ἀπὸ τὸ βορρᾶ, πού συνοδεύτηκε ἀπὸ πυκνὰ πυρὰ αὐτομάτων. Ἐχθρικές ἐνισχύσεις ἔφταναν μὲ τὸ τραῖνο ἀπὸ τὴ Λαμία. Τὸ μόνο πού μπορούσα νὰ ἐλπίζω ἦταν ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Θέμη θὰ ἔκανε σωστά τὴ δουλειά του. Φώναξα στὸ Ντένις ὅτι ἔπρεπε νὰ διαστοῦν ὅσο μπορούσαν, γιὰτὶ δέν είχαμε ἀρκετὰ πολεμοφόδια γιὰ νὰ συγκρατήσουμε πολλὴ ὥρα τίς ἐχθρικές ἐνισχύσεις.

»Μερικὰ λεπτά αργότερα, ἄκουσα τὸν Κρίς νὰ μὲ φωνάζει ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου:

—Ὁ Ζέρβας λέει πὼς δέν μπορεῖ νὰ σᾶς δώσει παρά δέκα λεπτά ἀκόμη. Μετὰ πρέπει νὰ δώσει τὸ σύνθημα τῆς ἀποχώρησης.

—Μὴν ἐπιτρέψετε σὲ καμμιά περίπτωση νὰ δοθεῖ, τοῦ φώναξα, πρὶν ἀκούσετε τὴ δευτέρη ἔκρηξη ἀπὸ τὴ γέφυρα. Χρειάζεται ἀκόμη τουλάχιστον εἴκοσι λεπτά.

—Ὁλ ράιτ! μοῦ φώναξε ὁ Κρίς. Θὰ κάνω ὅ,τι μπορῶ. Ἄλλὰ, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴν κάνετε παραπάνω ἀπὸ εἴκοσι λεπτά.

»Ξαναγύρισα κοντὰ στὸ τμήμα τῆς γέφυρας πού κρεμόταν καὶ πληροφορήσα τὸν Ντένις γι' αὐτὰ πού μοῦ εἶχαν πει. Τοῦ ζήτησα νὰ κάνει ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσε.

»Μερικὰ λεπτά αργότερα, ἀκούστηκε πάλι τὸ σφύριγμα τοῦ Τόμ. Ἐνοίωσα ἓνα αἰσθημα ἀνακούφισης. Ἀπὸ τὸ βορρᾶ τὰ ἐχθρικά πυρὰ πλησιάζαν καὶ ἤξερα πὼς ἦταν παρακινδυνευμένο νὰ ἐλ-

πίσω πώς θαχάμε τή δύναμη νά κρατήσουμε περισσότερο. Ξαυγύρισα στην άκρη τής γέφυρας και καλύφθηκα. Άκούστηκε μιά καινούργια τρομακτική έκρηξη. Όπως τό περίμενα, δέν έπασε άλλο τόξο, αλλά είδα καθαρά τά δύο, πού ήταν ήδη μισογκρεμισμένα, νά σηκώνονται στον άέρα και νά ξαναπέφτουν βαρειά. Ένα δευτερόλεπτο άργότερα, τό σύνθημα τής αποχώρησης έλαμψε μέσα στην νύχτα.»

Οί άντάρτες δέν αφήνουν στό πεδίο τής μάχης ούτε έναν άντρα. Παίρνουν μαζί τους τρεις έλαφρά τραυματισμένους. Τό φρέσκο χιόνι πού πέφτει άσταμάτητα, σκεπάζει πίσω τ' άχνάρια τους.

Τό πολεμικό ανακοινωθέν τής Άνώτατης Διοίκησης τής Βέρμαχτ, στις 27 Νοέμβρη 1942, αναφέρει:

«Τήν νύχταν τής 25ης πρὸς 26ην Νοεμβρίου, συμμορία 200 άνδρῶν άνετίναξε τήν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου, νοτίως τοῦ Λιανοκλαδίου ἢ σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης - Ἀθηνῶν διεκότη, κατά πᾶσαν πιθανότητα τοῦλάχιστον διὰ μίαν έβδομάδα» (1).

Ἡ Ἀνώτατη Διοίκηση θαυκαλίζεται μέ αὐταπάτες.

Στήν πραγματικότητα, ἡ έπισκευή τής γέφυρας δέν θά περατωθεῖ όριστικά παρά στά τέλη τοῦ Φλεβάρη 1943. Ἐπί τρεῖς μήνες, μιά ζωτικής σημασίας γιά τόν Ρόμμελ γραμμή άνεφοδιασμοῦ, θά παραμένει κοιμένη.

Τήν έπομένη τής έπιχείρησης, ὁ Μάγερς μοιράζει τοὺς συνηθισμένους έπαίνους και άμοιβές και φτάνει στό σημείο νά σφίξει τό χέρι τοῦ τρομεροῦ Καραλίβανου.

Γιά νά ευχαριστήσῃ τόν Ε.Λ.Α.Σ. γιά τίς «γενναῖες ύπηρεσίες» του, παραδίνει στον άρχηγό του 250 χρυσές λίρες. Ὁ Ἄρης τίς δέχεται άσάλευτος. Ἀλλά όταν σέ συνέχεια ὁ Μάγερς έκδηλώνει τήν πρόθεσή του νά τόν προτείνει γιά ανώτερη στρατιωτική διάκριση, ὁ Ἄρης, παγερός, τόν άναμετρά μέ μισόκλειστα μάτια και τοῦ άπαντάει πὸς θεωρεῖ πιδό χρήσιμο νά τοῦ δώσουν «μπότες γιά τοὺς άντάρτες του». Ὁ Ντένις Χάμσον, πού συμμετεῖχε στην άποστολή, γράφει στις Ἀναμνήσεις του:

«Ὁ όπλισμός τους προκαλοῦσε κατάπληξη, τά άπερίγραπτα ρούχα τους ήταν στό μεγαλύτερο μέρος τους κουρελιασμένα, πολλοί βάδιζαν κυριολεκτικά ξυπόλυτοι, πράγμα ιδιαίτερα σκληρό μέ τόν καιρό πού έκανε. Οί δικές μας μπότες ήταν μισοκλειστές άπ'τό χιόνι και τά πόδια μας βρεγμένα και παγωμένα, αλλά τουλάχιστον είχαμε μπότες. Τά τουφέκια τους άρχιζαν από γκράδες.

1. András Hillgruber, «Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht», τ. II, Frankfurt - am - Main, 1963, σ. 1030.

επτα ηλικίας εξήντα χρόνων που έρριχναν παμπάλαιες αλλά φωνικές σφαίρες, περνούσαν από τα μαρτίνια και τὰ μάουζερ όλων των τύπων και διαμετρημάτων, και έφταναν μέχρι τὸ ελληνικό μάλινχερ. Ένας - δυὸ είχαν από τὰ δικά μας Λη - Ένφιλντ.

«Οἱ άντρες τοῦ Ζέρβα, που ανήκαν στον Ε.Δ.Ε.Σ., ήταν λίγο μεγαλύτεροι σὲ ηλικία (τουλάχιστον δὲν ήταν νεαρά παιδιά) και ήταν καλύτερα, αν όχι πολὺ καλύτερα, εξοπλισμένοι. Μᾶς φέρωνταν πολὺ φιλικὰ και οἱ αξιωματικοὶ τους έμοιαζαν αξιόλογοι άνθρωποι (²).»

Μερικὲς μέρες ἀργότερα τὸ Β.Β.Σ. κάνει ἕνα διθυραμδικὸ ἀπολογισμό τοῦ σαμποτάζ στο Γοργοπόταμο.

Εἶναι ἡ ἀποθέωση τοῦ Ε.Δ.Ε.Σ. και τοῦ στρατηγοῦ Ναπολέοντα Ζέρβα. Οὔτε λέξη για τὸν Ε.Λ.Λ.Σ. και τὸν ἀρχηγό του Ἄρη Βελουχιώτη. Οἱ Ἄγγλοι ἔχουν διαλέξει.

Στὴ χώρα τοῦ Ὀμήρου, ἡ παράδοση δὲν τρέφεται ἀπὸ τὶς ἐκπομπὲς τοῦ Β.Β.Σ. Οἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν, τὰ τραγούδια και ἡ προφορικὴ διάδοση τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἄρη, θὰ τοῦ ἀποδώσουν μὲ τὸ παραπάνω τὸ μεράδι τῆς δόξας του στὴν ἐπιχείρηση τοῦ Γοργοπόταμου.